שלח תשפ"ד

אשי ישראל

השיעור השבועי מפי מורינו
הרה"צ רבי יצחק לעזער שליט"א
בעל מחבר - תוך הנחל ושיחות מוהרא"ש

גיליון תכ"ג

ניתן להאזין לשיעור בכל יום רביעי בשעה 22:10 בטלפון:077-2612984 שלוחה 9

חסדי ה' יתברך, אנחנו אוחזים בפרשת **שלח**. לפרשת **שלח** ישנה משמעות מיוחדת אצל עם ישראל, ובפרט אצל אלו הזוכים לגור בארץ ישראל, ואפילו שלא שעדיין לא זוכים לכך, אבל משתוקקים לזכות לגור בארץ ישראל!

רבינו אומר (ליקו"מ ח"א סי' קנה), שאדם צריך לעבוד הרבה שיהא לו לכל הפחות השתוקקות לארץ ישראל, ואומר רבינו שם, שצריך כל אחד לבקש מה' יתברך, שיהיה **לכל הצדיקים** געגועים, כיסופים והשתוקקות לארץ ישראל! והוא דבר פלא, היכן עוד מצינו דבר כזה בדברי רבינו – שצריכים להתפלל על כל הצדיקים שתהא להם השתוקקות לארץ ישראל?... כמובן, זו רוח–הקודש, שרבינו ראה שכנראה תהא בזה התרשלות במשך הדורות, ורבינו אמר: **תתפללו שיהיה לכל הצדיקים השתוקקות לארץ ישראל!**

רבינו ז"ל אומר (ספר המידות, אות ארץ ישראל, סעיף ג): "**עַל יְדֵי הִשְׁתּוֹקְקוּת שֶׁאָדָם מִשְׁתּוֹקֵק לְבִיאַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי זֶה נִשְׁפַּע פַּרְנָסָה גְּדוֹלָה**"; והנה אדם טוען: 'הרי אני גר בארץ ישראל, ומה זה קשור אלי?'... ואמנם אפשר לומר, שיתפלל על אחרים שיזכו לזה, אבל יש משמעות הרב יותר גדולה מזה:

יכול להיות שהאדם אכן גר בארץ ישראל, והוא נמצא בארץ ישראל בגופו הגשמי, אבל הוא רחוק מאד מלהעריך באמת מהי קדושת ארץ ישראל! הוא נולד פה בארץ, וזה טוב ויפה לו וזהו... הוא איננו מרגיש באמת את הזכות הזאת – 'לחיות בארץ ישראל'!

נמצא א"כ, שהעניין של "**להשתוקק לביאת ארץ ישראל**", שייך אצל כל אחד ואחד, ואפילו מי שהוא כבר גר בארץ ישראל – עליו להשתוקק ולכסוף

ולרצות תמיד לבוא ליותר פנימיות קדושת ארץ ישראל!

הרי כל אחד ואחד מבקש בכל תפילת מוסף [ומי שאומר תיקון חצות – מבקש את זה בכל לילה]: "**יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְּשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ**"; ואם אתה כבר גר בארץ ישראל – למה אומרים את זה? זה לא ענין של 'שקר' בתפילה ח"ו?... למה לבקש '**שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְּשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ**' אם אני כבר כאן?...

עפ"י האמור זה הפירוש: "**שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְּשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ**" הכוונה היא שאדם יזכה להגיע אל ה'**שמחה**' של ארץ ישראל, שיבין מהי קדושת ארץ ישראל – 'מה ארץ ישראל נותנת בי, ומה היא מחיה בי בכל יום ויום!' – שיזכה להכנים בעצמו את קדושת ארץ ישראל! זו הכוונה של "**שֶׁתַּעֲלֵנוּ 'בְּשִׂמְחָה' לְאַרְצֵנוּ**" – שנזכה להגיע אל ה'**שמחה**' הזאת! וזהו: "**וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ**" – שתהא לנו **נטיעה** חזקה בתוך קדושת ארץ ישראל!

נמצא א"כ, שבוודאי עלינו לנסות להבין קצת מהי '**קדושת ארץ ישראל**', ולְמָה אנחנו צריכים להשתוקק!

והנה, מי גילה לנו את קדושת ארץ ישראל יותר מרבינו הקדוש?... רבינו גילה כל מיני תורות נפלאות – במשך כל 'ליקוטי מוהר"ן' – ממעלת ארץ ישראל! רבינו אומר (ליקו"מ ח"א סי' ז) שארץ ישראל זה מקום התפילה, מקום של נימים, מקום של אמונה – **גילוי אלקות**! זאת אומרת, שאדם הזוכה להיות בארץ ישראל, כמה עליו להחיות את עצמו!

רבינו אומר (ספר המידות, אות ארץ ישראל, סעיף א): "**עַל יְדֵי יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַשִּׂיגִין הַשְּׂגָחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל הָעוֹלָם**"; כי על ארץ ישראל כתיב (דברים יא, יב): "**תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה**", ואכן השגחתו יתברך היא על כל העולם כולו, ו'לית אתר דפנוי מיניה' [אין שום מקום בעולם שפנוי מהקב"ה], אבל בארץ ישראל ישנו גילוי יתר על זה, היינו שאפשר לראות ולהרגיש את זה, וכלשון רבינו פה בספר המידות: "**מַשִּׂיגִין הַשְּׂגָחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל הָעוֹלָם**"; פה בארץ ישראל זוכים להשיג את ההשגחה של הקב"ה, ויודעים שבכל דבר ודבר יש השגחה נפלאה, והכל 'דופק' כמו שצריך – "על הרגע"...

וכן אומר רבינו, שארץ ישראל היא מקום התפילה. כי כל התפילות שעם ישראל מתפללים בכל העולם כולו – מגיעות לארץ ישראל. ידוע על הרה״ק ר׳ מנחם מענדל מויטעבסק זי״ע – הטמון בטבריה, שהיה לו בית–מדרש על שפת הכנרת [והיום הוא שייך לחסידי קרלין], ובכל ערב שבת הוא היה עומד על–יד החלון זמן רב ומתבונן ומסתכל... ופעם הוא אמר (היה בזה סיפור מסוים עם איזה משולח שיצא לחו״ל וכו׳, ואז הוא אמר את זה): **״אני עומד ומסתכל איך כל התפילות שמתפללים בכל השבוע בחו״ל, עולים עכשיו דרך הכנרת והירדן אל ירושלים, ומשער השמים – מקום המקדש, הכותל המערבי – הן עולות לשמים!״**... כי מה שמתפללים בחו״ל – הוא ג״כ עולה דרך מקום המקדש, וכמו שהתפלל שלמה המלך, כשבנה את ביהמ״ק (מ״א ח, מח): **״וְהִתְפַּלְלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ אַרְצָם״** וגו׳ – שכל התפילות יעלו דרך מקום המקדש, בבחינת (שה״ש ד, ד) **״בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת״** – ׳**תֵּל שֶׁכָּל פִּיּוֹת פּוֹנִים בּוֹ**׳ (ברכות ל.).

ולכן, מי שזוכה לגור בארץ ישראל, הוא צריך כ״כ לשמוח שהוא זוכה לגור במקום של ׳**גילוי שכינה**׳! ואכן, כשאדם זוכה להגיע לירושלים, וזוכה להגיע ליד הכותל המערבי, הרי שם מתבטלים לגמרי, בבחינת (בראשית כח, יז) **״אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹקִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם״**; ובאמת בכל ארץ ישראל יש את הקשר הזה! **וכמה אדם צריך לשמוח בזה, ולדעת ׳שיש פנימיות׳!**

אדם צריך להבין, שבחיים יש ׳**פנימיות**׳! ׳**אני נולדתי פה ואני גר פה**, ומה אתה רוצה ממני׳... **יש פנימיות!** אדם הזוכה לילך ברגליו על אדמת–קודש – זה משהו אחר לגמרי... **זה לא כמו שהוא מסתובב בחו״ל! זה ענין אחר לגמרי!** ואדם צריך להחיות את עצמו בזה!

ידוע על ר׳ אברהם ב״ר נחמן, שהוא עלה מרוסיה לארץ ישראל, כי הוא היה כ״כ אדוק בלימודי רבינו, וידע כמה רבינו דיבר מארץ ישראל, וכמה השתוקק לארץ ישראל, אז הוא עלה לארץ ישראל. וכשהוא הגיע לארץ, פעמים רבות בעת שהיה הולך ומסתובב, היה נעמד במקומו ואומר: **״אַהּ... אֵיפֹה אֲנִי? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל!״**... כך שמעו ממנו הרבה פעמים! אצלו ראו את השמחה, הדביקות וההשתוקקות לארץ ישראל!

[אגב, בכל ר״ה הוא היה מוסר נפשו לנסוע לאומן לציון רבינו, וזה היה במשך הרבה שנים, עד שנה אחת, כשהוא כבר היה באומן על ר״ה, פרצה מלחמת העולם הראשונה, והוא נשאר שם ללא יכולת לצאת, וזה היה בשנותיו האחרונות, ושם נפטר ונטמן].

ובזה ישנה שאלה: אם יש כאלו דברים גדולים – אמונה, שמחה, גילוי השגחה, ניסים (שאדם יכול לזכות ממש לניסים, לראות ניסים! מה שבחו״ל היו צריכים ממש הרבה טרחות ויגיעות להגיע, בארץ ישראל יש כח מיוחד של ׳גילוי ניסים׳ שהקב״ה מגלה לעם ישראל!), אם יש את כל הדברים הנפלאים האלו, למה אנחנו לא כ״כ מודעים לזה ולא מבינים את זה? אמנם אנחנו שומעים מזה, אבל ׳**רציתי להרגיש את זה בפועל ממש**׳...

על זה יש תורה נפלאה בליקו״מ ח״ב סי׳ קט״ז, שבה דיבר רבינו בפירוש גבי ארץ ישראל, אומר רבינו, שתלמידי המגיד – ר׳ מנחם מענדל מויטעבסק זי״ע, ר׳ נחמן מהארדענקא זי״ע, ר׳ יעקב שמשון משיפיטובקא זי״ע, ושאר תלמידי המגיד שטמונים בטבריה – לפני שהם הגיעו לארץ ישראל, הם לא יכלו לתאר מהי ׳ארץ ישראל׳ – ״זה מקום? זה ׳שמים׳? זה ׳גן עדן׳?״... הם לא יכלו לתאר מה זה... [משל אומרים לאדם: ׳אתה רוצה לטייל בגן עדן׳? אז הוא מתחיל לדמות בדעתו מה זה ׳גן עדן׳ וכו׳, ולא יכול לתאר זאת...].

והנה הם מסרו נפשם, והגיעו לארץ ישראל; בימים ההם, להגיע לארץ ישראל – היה מסירות נפש עצומה, ובפרט עד שרבינו הגיע לארץ ישראל, כי משהגיע רבינו לארץ ישראל – כותב ר׳ נתן – שמאז פתח רבינו את הדרך לארץ ישראל לכל נשמות ישראל, אבל עד אז – זה היה כלול עם כל מיני טרחות ויגיעות שונות, ואכן ישנם הרבה שלא זכו להגיע... הבעש״ט הקדוש השתוקק מאד לארץ ישראל, ומסר נפשו להגיע [וכידוע הסיפור שאנחנו מספרים בשביעי של פסח], אבל סוף כל סוף הוא לא הגיע, ואמר שעליו לחזור בחזרה...

וגם בעניין נסיעת הבעש״ט הקדוש לארץ ישראל יש גילוי נורא שרבינו גילה ואמר: ׳למה הסבא לא זכה להגיע ואני זכיתי להגיע?׳ אמר רבינו ז״ל: ׳ארץ ישראל זה ״גדלות דגדלות״׳ – המקום הכי גדול של גילוי אלקות, שאם אדם זוכה להרגיש את קדושתה – זה ביטול הבחירה... ׳אבל ברוחניות׳ – אמר רבינו, ׳כדי להגיע למקום גבוה וגדול, **מוכרחים** לפני־כן לרדת אל

המקום הכי נמוך – ״קטנות דקטנות״!...

כי זה לימוד שרבינו מלמד אותנו, והוא מלווה אותנו כל החיים, ומחזק אותנו; **בני־אדם עוברים בחיים שלהם כל־מיני דברים לא פשוטים – ירידות ונפילות וכו׳, ואינם יודעים על מה למה זאת. אדם תוהה: ׳למה עברתי את זה?... לא היה יותר טוב שתמיד יהיה לי טוב?׳... אך לפי הלימוד האמור, הכוונה היא: בגלל שאכן עברת דברים קשים כאלה, זה הכשיר אותך להגיע אל המקומות הכי גבוהים! וזה לא רק ׳הכשיר׳ אותך לזה, אלא ׳בלתי אפשרי׳ להגיע אילולי מה שעברת!**

אדם יגיד: ׳אני מוחל... אני לא צריך את זה׳... **אבל אי־אפשר בלי זה!** רבינו מגלה את זה בליקו״מ ח״א סי׳ כ״ב, שאי־אפשר לזכות ל׳**עליה**׳ בלי שיש לפני־כן ׳**ירידה**׳ – אי־אפשר! אדם יגיד: ׳אל תתן לי עלייה, ואל תתן לי ירידה׳... **אבל למה?! אתה פה בזה העולם, וכל העבודה שלך היא להגיע אל הדברים הכי טובים והכי קדושים, בשביל זה נבראת – להגיע לזה! אז מה לך לומר ׳אני מוחל, אינני צריך את הירידה ולא את העלייה׳?! כי אם כן – אתה כמו ׳אבן׳ וכמו ׳קיר׳...**

מה המעלה של יהודי וברי־ישראל על מלאכים? קראנו את זה בהפטרה של פרשת שבוע שעבר (בהעלותך) – בעניין זכריה הנביא, שהקב״ה אמר לזכריה הנביא (זכריה ג, ז): ״**וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה**״ – מלאך נקרא ׳**עומד**׳, הוא נברא בשביל איזה תפקיד מסוים שעליו לעשותו, וזהו... **יהודי נקרא ׳מְהַלֵּךְ׳ – כי הוא הולך!** וכמו שהפסוק שם מתחיל ואומר ״**כֹּה אָמַר ה׳ צְבָאוֹת אִם בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם אַתָּה תָּדִין אֶת בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת חֲצֵרָי**״ – כל העבודות הקדושות של הכהן, מסיים הפסוק: ״**וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה**״ – אתה תזכה ׳**ללכת**׳! המלאכים הם ׳עומדים׳ במקום שלהם, אבל כדי ׳**ללכת**׳ ולהתקדם – מוכרחים לעבור את השלב הזה: **ירידה לצורך עליה!**

וזה נוגע לכל ענייני החיים, למשל: בחור או בחורה רוצים להתחתן, עוברים עליהם דברים קשים מאד, בלבולים גדולים, ופתאום מתעורר האדם: ׳איפה אני? מה יהיה איתי?׳... אבל אם יהיה לו שכל, והוא יתחיל להיות רציני, הוא יודע היטב: **במה אנחם את עצמי? שאדע היטב ׳ירידה לצורך עליה׳ – מה שחיה, היה לא קל,**

אבל אני עכשיו אהפוך את הירידה לעליה, ודוקא בגלל שעברתי דברים קשים – זו תהא ה׳עליה׳ שלי!

וזו התחזקות עצומה לאדם, ובעצם זוהי ההתחזקות של רבינו, שמחזק כל אחד ואחד! רבות פעמים יש לאדם חלישות הדעת, מכל מיני סיבות, הנה אדם זכה לחזור בתשובה, ומתחיל להתבלבל ׳איפה הייתי עד עכשיו... ולמה נזכרתי עכשיו׳... והוא כ״כ מאשים את עצמי – ׳איך הנהגתי את החיים שלי?... הייתי במקומות כ״כ לא טובים׳ – וזה בכל מיני עניינים שונים, ה׳ ישמור את עם ישראל [התכלית של השאול – עמוק מאד... אדם היה בכל מיני מקומות ודברים, רח״ל], והנה הוא מתחיל להתחזק, ובא הס״מ ומחליש את דעתו – ׳איפה היית עד עכשיו? ומדוע נזכרת רק עכשיו? למה אתה חושב שאתה יכול לתקן את כל מה שעבר עליך?׳... כך היא הדרך של הס״מ...

אבל אדם שיודע את הלימוד האמור – ש׳ירידה׳ היא לצורך ׳עליה׳, ובלתי אפשרי לזכות ל׳עליה׳ רק אם מקדימים את ה׳ירידה׳ – הוא שמח! הוא נותן תודה לחקב״ה: ׳רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, דַּוְקָא בְּגַלַּל שֶׁיָּרַדְתִּי, הָיִיתִי כָּל כָּךְ מְבֻלְבָּל, כָּל כָּךְ רָחוֹק, לֹא יָדַעְתִּי בֵּין יְמִינִי לִשְׂמֹאלִי מְאוּמָה – מַה זֶּה לְהִתְקָרֵב לְצַדִּיק, לֹא הֵבַנְתִּי בְּמַה מְדֻבָּר בִּכְלָל... וְעַכְשָׁו זָכִיתִי לְהִתְקָרֵב׳! ועתה הוא מתבונן היטב ומבין: עברתי את כל מה שעברתי דייקא כדי שאגיע עכשיו למה שזכיתי להגיע! ואם אחזיק מעמד – אזכה לעוד ועוד ועוד! ואפילו אם מגיע שוב ענין של ירידה ונפילה – הוא לא מתפעל! לא מתפעל! הוא כבר קם ואומר – כבר? הס״מ רוצה להפיל אותי? אני אראה לו! אדרבה! רצית להפיל אותי? עכשיו אני קם הרבה יותר ממקודם! זה החיזוק של רבינו, ואלו הם לימודיו הקדושים!

נשוב לשיחה הנ״ל של רבינו, שאמר: ׳הסבא – הבעש״ט – רצה להגיע לארץ ישראל, אבל ארץ ישראל זה ״גדלות דגדלות״ – הכי גבוה! וכדי להגיע להכי גבוה, צריכים מקודם להגיע ל״קטנות דקטנות״ – אל המקום הכי ירוד ושפל׳, וזה לא קל... ורבינו הקדוש בדרכו לארץ ישראל קיים זאת! מי שקורא ב׳שבחי הר״ן׳ מה רבינו עשה אז – זה ממש מבהיל על הרעיון...

נאמר דוגמא אחת ממה שעשה רבינו: כשהיה רבינו באיסטנבול שבטורקיה [כך היה אז הדרך, שהיו צריכים להגיע

לטורקיה דרך ים השחור, ומשם אל הים הגדול לארץ ישראל], רבינו לקח כמה גוים על הרחוב – 'בואו נשחק מלחמה'... ורבינו היה בלי הכובע והחליפה, ושיחק 'מלחמה' עם נערים גוים על הרחוב... והיה אחד עם רבינו – שליווה את רבינו בנסיעה – וראה כל זאת... **ואמר רבינו: בלי זה – לא הייתי יכול להגיע! אם לא הייתי משפיל את עצמי ומוריד עצמי לכל אלו הדברים, לא הייתי יכול להגיע לארץ ישראל!** ואז אמר רבינו שלכן זקנו הקדוש הבעש״ט לא זכה להגיע לארץ ישראל.

וזה הלימוד הקדוש של רבינו, שהוא לימוד של התחזקות כ״כ גדולה, עד שפעם אמר רבינו: **״אפילו בתוך השאול תחתית אפשר לחיות קרוב להקב״ה!״**... ואם גם בשאול תחתית אפשר להיות קרוב להקב״ה, נמצא שאין שום מקום שבו אי–אפשר להיות קרוב להקב״ה... אמנם עברת ירידה, אבל שם הקב״ה! ועכשיו אני מסיח דעתי – **'לא יודע כלום'** – משפיל את עצמו, אבל ״מאחרי המוח״ הוא מחזיק חשבון, כלומר: עכשיו הוא אכן מסיח דעתו לגמרי – 'אני יהודי פשוט', אבל הכוונה היא, שאמנם ירדתי, אבל עכשיו אני עולה!

זה יסוד גדול שרבינו מגלה לנו בעניין **קדושת ארץ ישראל**.

נשוב לדברי רבינו בתורה קט״ז: קודם שהגיעו תלמידי המגיד לארץ ישראל, הם לא יכלו לתאר היכן היא ארץ ישראל – 'זה באמת פה על הקרקע?... אולי זה בַּשָּׁמַיִם'... כי התורה מדברת כ״כ מארץ ישראל, שהם לא יכלו לשער שארץ ישראל נמצאת בכלל בזה העולם...

אומר רבינו: כל זה חשבו עד שהם הגיעו לארץ ישראל. כשהגיעו לארץ ישראל, הם ראו שארץ ישראל היא מדינה גשמית – עם בתים וערים – ככל הארצות והמדינות... וכן אומר רבינו שם: גם החול שמביאים מארץ ישראל, שהוא עפר לבן (יש את זה בארה״ב, שמוכרים בקבוקים עם חול של ארץ ישראל), יש את זה גם בשאר ארצות... כי הגשמיות של ארץ ישראל היא כמו כל העולם, אין שום הבדל... אבל בפנימיותה, החול של ארץ ישראל – זה לא 'חול', זה 'קודש'... דהיינו, כל ענייני ארץ ישראל, ואפילו הגשמיות שבה, זו קדושה!

אבל בשביל זה צריכים עיניים קדושות... אדם יכול לבוא ולראות שארץ ישראל היא ככל הארצות,

ותהא לו חלישות הדעת ׳מה קורה פה... אני חשבתי כולם בארץ ישראל צדיקים עם זקן ופאות... [היום יש כבר איזה ׳סדר׳ בעניין הזה, אבל לפני הרבה שנים, כשאני הגעתי לארץ, היה כ״כ לא מסודר, והכל תערובת וכו׳].

אז רבינו מכין אותנו ומלמדנו מהי **קדושת ארץ ישראל**, שזה דבר ׳**פנימי**׳, שאדם צריך לכוון את דעתו והסתכלותו, לדעת ש׳**זה המקום הקדוש שהקב״ה נתן לנו**׳, וכאן גנוזים כל כוחות הנפש – **אם אדם רוצה באמת להתקרב אל הקב״ה, הכל מוכן בשבילו!**

רבינו מוסיף ואומר שם בתורה קט״ז [שזה יתן לנו הבנה אחרת בכל הפרשה], שאותו הדבר הוא **הצדיק**; בני אדם חושבים, שצריכים לראות ולהבין על ׳צדיק׳ עפ״י חיצוניותו – ׳**רואים שהוא מלאך**!׳... יש לו כנפיים... הוא עולה לשמים... זה ׳צדיק׳... ואם רואים שזה כמו אם פשוט – מדבר, אוכל, שותה – מיד מזלזלים ׳לא... זה לא צדיק... הרי את זה גם אני עושה... אני צריך לראות משהו משונה – שאני לא עושה אותו, לראות את הצדיק קופץ וצוחל... תופס מלאכים... עושה כל מיני תנועות משונות... זה נקרא ׳צדיק׳!...

אומר רבינו שזו טעות גדולה! בחיצוניות – הצדיק הוא אותו דבר כמו כולם, יש לו את אותו הגוף כמו כל אחד! אומר רבינו, שהצדיק הוא ׳**הוֹלֵךְ עִם פְּרָשׁוֹת וְדַקִּין כְּמוֹ שְׁאָר בְּנֵי אָדָם**׳ – יש לו את אותם האיברים הפנימיים כמו כולם... ׳**אבל בפנימיותו**׳ – אומר רבינו, ׳**הוא ענין אחר לגמרי**׳! המוח שלו, הדיבור שלו, כל ההשקפה שלו, זה ענין אחר לגמרי... **ואת זה לא רואים מבחוץ!** אדם לא יכול להגיד ׳אני מבין מי הוא צדיק... אני יודע על הרבי והאדמו״ר הזה שהוא צדיק... רואים שם ממש ממש׳... **מה רואים?!... העניין של הצדיקים שהם מגלים לנו לימודים, נותנים לנו חיות בחיים שלנו, שנרגיש מה הם החיים, איך נזכה להצליח בכל ענייני החיים, ׳איך להפוך ירידות לעליות׳ – לזה אני צריך מדריך שידריך אותי! שיגלה לי איך לעשות את זה!**

אז אדם שזוכה להתקרב לצדיק – הוא מתחיל להסתכל בעיניים אחרות על כל העולם, וממילא גם על הצדיק, שהוא לא מחפש להסתכל על התנועות שלו, על החליפה שלו – איזה צבעים יש לה... **הוא מסתכל על הפנימיות!** ואז הוא רואה שזה ענין אחר לגמרי...

ר' נתן, כשהתקרב לרבינו, אמנם הוא היה צעיר מרבינו בשמונה שנים, אבל גם רבינו היה עדיין אברך צעיר (בגיל שלושים), והוא ראה שיש פה ענין אחר לגמרי... ומה הוא ראה? "**מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה**" (משלי ב, ו) – הוא שמע את הדיבורים של רבינו! הוא הסתובב אצל כל הצדיקים שהיו באותו הדור, אבל כשהוא הגיע לרבינו – הוא ראה שזה ענין אחר לגמרי... **את הדיבורים האלה הוא לא שמע בשום מקום!** אמנם הוא שמע את גילויי הצדיקים – מה שכל צדיק גילה ודיבר – אבל מה שהוא שמע מרבינו, שהיה אז אברך צעיר כנ"ל, את זה לא שמע באף מקום... **הוא ראה אש יוצא מהפה של רבינו!**

אז רבינו נותן לנו את ההנחה הזאת: **אל תחשוב ש'רוחניות' תוכל להכיר מבחוץ! כך לא תכיר כלום!** וכאמור, רבינו מתחיל לדבר מארץ ישראל, ותכף ומיד עובר לדבר מענין הצדיקים, שכמו שאי–אפשר להכיר את קדושת ארץ ישראל מבחוץ – כך אי–אפשר להכיר את קדושת הצדיקים מבחוץ! אבל מי שזוכה, ומכין את עצמו, ויודע שזה ענין אחר לגמרי, יש לו גישה אחרת לכל החיים... הוא כבר מבין ויודע: **יש כזה דבר שאפשר שאדם יהיה פשוט בתכלית הפשיטות ממש, ובאותו זמן יהיה במקום מאד גבוה, ואין בזה שום סתירה!** אדם יכול להתחתן, להיות 'בעל' ו'אבא' – להנהיג בית, ובאותו זמן להיות דבוק בהקב"ה!

אצל הרבה אנשים – זה "תרתי דסתרי"... הם לא מבינים 'איך זה הולך ביחד' – **איך מקשרים 'שמים' ו'ארץ' ביחד?... איך?!... 'שמים' זה 'שמים', ו'ארץ' זה 'ארץ', איך?!... והלימוד של רבינו – שזו סיסמא שמוהרא"ש היה חוזר עליה כל החיים, והיה רגיל לומר שזהו כל הלימוד של רבינו – איך לקשר שמים וארץ ביחד!** וכך התורה מתחילה (בראשית א, א): "**בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ**"; ואכן יש מחלוקת במדרש בין ב"ש לב"ה מה נברא קודם – האם השמים או הארץ, כי אכן מהפסוק הזה משמע קודם השמים – כי כתוב תחילה "**את השמים**" ורק אח"כ "**ואת הארץ**", אבל יש פסוק אחר שכתוב (שם ב, ד) "**אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם**" – הרי שנקט תחילה "**ארץ**", והעניין לענייננו: עם מה האדם מתחיל – עם 'רוחניות' ("שמים") או 'גשמיות' ("ארץ")?

בא רבי שמעון בר יוחאי ואומר: ״**תָּמֵהַּ אֲנִי הֵיאַךְ נֶחְלְקוּ אֲבוֹת הָעוֹלָם בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל בְּרִיַּת שָׁמַיִם וָאָרֶץ, אֶלָּא שֶׁאֲנִי אוֹמֵר שְׁנֵיהֶם לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא בְּאִלְפָּם וְכִפּוּיָהּ**״ – כמו סיר והכיסוי שלו. זאת אומרת: **רבי שמעון בר יוחאי, שגילה לנו את את כל סודות התורה, הוא מגלה שאין שום סתירה בין שמים לארץ!**

ובהזדמנות זאת נעורר עוד הפעם ברבים: לפני כמה שבועות, זכינו במתנת חינם להתחיל סדר בלימוד הזוהר הקדוש – **דף ליום**; איזה מאירת עיניים זה! **ההקדמה של הזוהר בפרשת בראשית – זה ׳ביטול הבחירה׳!** ואפשר להבין שם הרבה דברים רק מן הקריאה בעצמה, ומובאים שם כל־מיני סיפורים נפלאים על רבי שמעון בר יוחאי והתלמידים, ואיך שהוא גילה אלקות בכל דבר, שזה בדיוק העניין האמור – **חיבור שמים וארץ ביחד!** רשב״י והתלמידים הולכים לטייל, ומגלים אלקות! ואמנם לא כל דבר מבינים, אבל יש הרבה דברים מובנים מפשטות הקריאה.

איזו זכות להגיד דף זוהר בכל יום! כמה זמן זה לוקח כבר?... עשיתם כבר חשבון? פעם הבאה שאתם לומדים את הדף – תסתכלו בשעון, כמה זמן לוקח להגיד את הדף זוהר כפי סדר הלימוד שלנו? אפילו לא חמש דקות! ונגיד שאתה קורא באופן איטי, לקח לך חמש דקות, והנה זכית ללמוד דף זוהר! ויחד עם זה לומדים גם רק משניות; איזה מאירת עיניים זה!

וכאמור, רבי שמעון בר יוחאי הוא זה שמגלה לנו שאין שום סתירה בין רוחניות לגשמיות, ואפשר לאדם לקשר שמים וארץ ביחד! **אדם יכול להתחתן, להנהיג בית, יש לו אשה וילדים, וזו השמחה הגדולה שלו!** ניסיונות – בוודאי יש תמיד, וזה הפירוש של ״**וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה**״ – הקב״ה נותן לנו שנהיה ״**מַהְלְכִים**״, איך? דייקא ע״י הניסיונות האלו!

דוגמא: אדם בא לפעמים לידי איזה ניסיון של קפידה וכעס, ובפרט בבית, והרבה פעמים זה קשה לו מאד, ויש לפניו ניסיון לא פשוט, **אבל תשלוט על עצמך! תחזיק מעמד!** ומה עשית? בזה שהחזקת מעמד והתגברת, זכית עכשיו ׳**לקפוץ**׳ לעוד ועוד דברים שלא חלמת להגיע אליהם עד עכשיו! **כך הוא! אתה התגברת על יצרך, החזקת את עצמך בכל הכוחות שלא לכעוס, והנה ׳קפצת׳ והתקדמת כ״כ הרבה**

בעולמות העליונים שאי–אפשר לתאר זאת!

אחר סיפורי מעשיות יש סיפור כזה, שרבינו מספר שם על צדיק אחד, שהוא החזיק עצמו בשמחה וכו׳, והוא רץ בלי סוף בעולמות העליונים, עד שהגיע למקומות כ״כ גבוהים שאי–אפשר להסביר. אחר שנגמרה השמחה שלו – הוא ירד כאן לזה העולם, וכשהוא ירד בחזרה – הוא מצא עצמו כמעט באותו מקום שהיה מקודם... הנה למעלה בעולמות העליונים הוא רץ אלפים ורבבות פרסאות, אבל כשירד כאן למטה – הוא היה כמעט באותו מקום שבו היה כשהתחיל לעלות [כמובן, אלו דברים עדינים מאד, אבל כן הוא בפשטות]; ואפילו שלמעלה זה היה נראה שהוא עלה ועלה הרבה – למטה הוא זו מעט מאד.

מה הוא הבין מזה? מסביר רבינו: לפעמים כאן בזה העולם, נדמה לאדם ׳**מה עשיתי כבר... למדתי פרק משניות, דף זוהר, החזקתי את עצמי לא לחיות בכעס, השתדלתי לשלוט על כעסי, שלטתי על העיניים שלי – הסתכלות אחת פחות, שמרתי על העיניים שלי בקדושה, מה כבר עשיתי?**׳... אדם אומר: ׳הרי עוד מעט יהיה עוד ניסיון, ומה לי עתה לעמוד בניסיון?׳... **אבל באמת, עכשיו כשעמדת בניסיון, הנשמה שלך רצה אלפים ורבבות פרסאות בעולמות העליונים! אתה לא יכול להבין זאת, כי אתה כאן בזה העולם הגשמי, ואתה לא רואה איך וכמה זזת, ובאמת אתה התקדמת המון!**

וזה בדיוק מה שאנחנו מדברים לעניין קדושת ארץ ישראל, שבגשמיות בקושי רואים משהו, אבל ברוחניות – זה ענין אחר לגמרי...

וכשיש לאדם את הלימוד הזה – החיים שלו הם החיים אחרים לגמרי, הוא כ״כ שמח עם קיום המצוות, עם לימוד התורה, עם **כל פעם** שזוכה להתגבר על מידות לא טובות שלו – הוא ממש שמח, בבחינת (תהלים קיט, קסב) ״**שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב**״, והפסוק הזה נאמר על מצות ברית מילה, אדם זוכה שנולד לו בן, הוא מכנים אותו בבריתו של אברהם אבינו – **איזו זכות! איזו שמחה!** אבל, כמובן, עד שזוכים להגיע לזמן הזה – עוברים הרבה דברים לא קלים, יש הריון, לידה וכו׳, אבל כשזוכים להגיע לזה, אז מתקיים: ״**שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב**״ – שלל רב! כמו שהרווחת את הלוטו... ׳**שָׂשׂ אָנֹכִי**

עַל אִמְרָתֶךָ׳ בדיוק כמו אם מצאתי עכשיו את הלוטו... זו השמחה הכי גדולה שלי! ונותן תודה להקב״ה בתמימות ופשיטות, שזה כל החיות של אדם! כך תמיד הוא מחפש איך להפוך את הגשמיות לרוחניות...

רבי שמעון בר יוחאי הוא זה שמחבר את שניהם ביחד ומגלה שאין שום הבדל וסתירה ביניהם – אתה יכול להיות בשמים ואתה יכול להיות בארץ, אתה יכול להיות בארץ ואתה יכול להיות בשמים, ״שַׁוֵּר מֵהַאי לְהַאי״ – כמו אדם שקופץ ממקום למקום!

מוהרא״ש סיפר, שאחד מהחשובים אצל אנשי שלומינו סיפר לו ׳מה קירב אותו לרבינו׳, שבתחילה – קודם שהיה מקורב – הוא שמע מאחד מאנשי שלומינו, והחליט לעקוב אחר מעשיו, לראות מה הוא עושה, ואיך הוא מתנהג.

בעת שהוא עקב אחריו, ראה פעם איך שהוא הולך לשדה; אותו אחד מאנשי שלומינו לא ידע שמישהו עוקב אחריו, וכשהוא הגיע לשדה – זרק עצמו על הקרקע של השדה, ובוכה ומבכה שמים וארץ וצועק להקב״ה **״רבש״ע, תזכה אותי להיות איש כשר!״...** ובכה בכיות כאלה נוראות במשך הרבה זמן.

אותו אדם שעקב אחריו, הוא היה מאחורה בהיחבא, ונמם לבו בקרבו... איזו עבודה! והתעורר מזה מאד מאד, אבל זה עדיין לא מה שהפליא אותו לגמרי...

אחר זמן רב, אותו אחד מאנשי שלומינו קם מקרקע השדה, וחזר הביתה, ובכל הזמן הזה עדיין האיש הנ״ל עוקב אחריו, והוא רואה איך שהוא פותח את הדלת, ואומר לבני משפחתו: **״שלום עליכם! איזו שמחה לראות אתכם!״...** והוא מדבר עם אשתו ועם הילדים.

העוקב אחריו עמד מעט מאחורה, ורואה את כל זה, וזה כבר הפליא אותו לגמרי... **׳הרי רק לפני כמה דקות הוא היה שם בשדה, שוכב על הקרקע עם בכיות וצעקות כ״כ נוראות׳** – כי אותו אחד לא שמע אף פעם בחיים דבר כזה, הוא לא היה ברסלב׳ר, ולא ידע מה זה לזרוק עצמו ע״ג הקרקע ולבכות לפניו יתברך. **׳והנה אחר כל העבודה הקדושה הזאת, בתוך דקות ספורות הוא כבר בבית מתנהג כמו כל אדם רגיל ולא מכירים עליו שום דבר?!׳...** כי לכאורה הוא היה צריך

לבוא הביתה מלא בהרגשה של התנהשאות על מה שזכה לעשות, והוא כבר נותן 'פקודות' – "מה קורה כאן?! צריכים לעשות כך וכך!"... **אבל הוא לא ככה, אלא הוא כאחד האדם ממש!**

הדבר הזה קירב את אותו האיש לרבינו! הוא ראה לימוד חי לפני עיניו שיש כזה דבר שהנה אתה בשמים והנה אתה בארץ... הוא לא היה צריך יותר מזה, וזכה ונעשה אחד מחשובי אנשי שלומינו!

זהו הלימוד של רבינו הקדוש, ועם ההקדמות האלו נוכל לגשת קצת לפרשת השבוע, להבין מה עניינה של פרשה זו:

משה רבינו שולח מרגלים לארץ ישראל; וכל העניין הזה טעון ביאור, ולכאורה קשה להבינו [וכמו שמובא בדברי רש"י הקדוש]: למה בכלל צריכים לשלוח מרגלים? הלא הקב"ה כבר הבטיח לתת לנו את ארץ ישראל, ואמר כ"כ הרבה דברים טובים עליה, ומדוע בכלל צריכים את השליחות הזה?

ועוד, איך יכול להיות שצדיקים גדולים, נשיאי העדה – **"כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה"** – יגיעו לארץ ישראל, יחזרו חזרה ממנה, ויספרו דברים כ"כ לא טובים על הארץ הקדושה שהקב"ה נותן לנו?

ובכלל, מהי ההבנה בעניין של **"שְׁלַח לְךָ' אֲנָשִׁים"**, ואומר רש"י: **"שְׁלַח לְךָ. לְדַעְתְּךָ, אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה לְךָ, אִם תִּרְצֶה שְׁלַח"**; אם הקב"ה לא רוצה זאת, משה רבינו שולח? הרי הוא יודע בדיוק מה לעשות, ומדוע אפוא הוא שלח מרגלים לארץ ישראל?

וגם זאת עלינו להבין, איך באמת קרה כל הסיפור הזה, ומה הלימוד בדבילנו לעובדא ולמעשה? – כי זה העיקר בלימודי התורה הקדושים, שנזכה ללמוד מזה לימודים חיים. **כל פרשה בתורה, ואף כל מילה ומילה, יש בזה לימודים חיים איך אנחנו יכולים להחזיק מעמד בחיים ולהגיע אל מה שאנחנו צריכים להגיע!** וגם פה עלינו להבין מהו הלימודים המונחים בכל זה, ואיך מבינים את כל התמיהות הנ"ל.

הנה עם ישראל נמצאים עכשיו בדרך לארץ ישראל, ועוד מעט הם כבר מוכנים להיכנס לארץ ישראל. משה רבינו יודע היטב, שארץ ישראל זה מקום שכולו רוחניות, והוא יודע היטב מה יכולים לזכות בארץ ישראל; משה רבינו השתוקק כ"כ ג"כ להיכנס לארץ

ישראל, והוא רצה לשלוח מרגלים כדי להראות להם ולעם ישראל מהי **׳ארץ ישראל׳**, וכבר להכין אותם **׳אל מה הם נכנסים׳**, כדי שלא תהא להם איזו טעות בזה... וכמו שרבינו סיפר על תלמידי המגיד, לפני שהגיעו לארץ ישראל – הם חשבו שיראו פה בארץ ישראל מלאכים בכל פינה... והיה מאד שייך שעם ישראל ג״כ יחשבו ככה – ׳אנחנו נכנסים לארץ ישראל, ונראה הכל קדוש! רק מלאכים!׳... ולכן משה רבינו רצה לשלוח את המרגלים.

משה רבינו מצווה למרגלים: **״וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ ׳מַה׳ הִוא״** – ׳אתם תיכנסו לארץ ישראל, ותראו שהיא בבחינת **״מָה״** – כלום! ׳מָה׳ זו המדרגה הכי גדולה שיכול להיות, וכמו שאמר משה רבינו בעצמו – בעת שהיתה עליו מחלוקת: **״וְנַחְנוּ מָה״** – ׳מה אני? שום דבר׳... וכן, **מָ״ה** זה שם של הקב״ה, כי **מ״ה** הוא שם **הוי״ה** במילוי **אלפי״ן**, ואם יש לאדם עיניים אמיתיות וקדושות, אזי כשיזכה להיכנס לארץ ישראל, הוא יראה שהארץ **״מַ״ה הִוא״** – **׳תיכנסו קצת לארץ ישראל, ותראו ׳מה׳ היא הארץ הקדושה הזאת, תכינו את עצמכם לכך, שהמבט שלכם יהיה רק על אלקות – רוחניות! אל תסתכלו על הגשמיות! בגשמיות אתם תראו כל מיני דברים מוזרים׳**... וכמו שאכן הם ראו – אנשים ענקיים, פירות משונים, **׳אל תסתכלו על זה! תסתכלו רק על הפנימיות!׳**...

ממשיך משה רבינו בדבריו אל המרגלים: **״וְאֶת הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא הָרָפֶה הַמְעַט הוּא אִם רָב״** – וזהו פירושו: בארץ ישראל יש כח לאדם, שאפילו אם הוא **״רָב״** – הוא גדול, אבל הוא **״מְעַט״**, וזהו **״הַמְעַט הוּא אִם רָב״** – הוא עדיין **׳מעט׳**, עדיין שום דבר! **״הֶחָזָק״** – הוא אמנם נראה חזק, אבל בעצם **״הוּא הָרָפֶה״** – מי שהוא **׳רפה׳**, שהוא יכול להשפיל את עצמו בתכלית הפשיטות – **הוא ׳החזק׳! הוא ה׳רב׳!**

וכלשון הזוהר בפרשת חיי שרה (דף קכב:): **״מַאן דְּאִיהוּ זְעֵיר אִיהוּ רַב״** – מי שמחזיק עצמו לקטן, הוא רב! וּמֵאִידָךְ: **״מַאן דְּאִיהוּ רַב, אִיהוּ זְעֵיר״** – מי שחושב שהוא גדול, הוא קטן! ובארץ ישראל יש הכח שאדם יכול לזכות לזה, וכדאיתא בכל הספה״ק, שלכן ארץ ישראל נקראת ארץ **׳כְּנַעַן׳**, שהוא לשון של **׳הַכְנָעָה׳**, כי בארץ ישראל שורה הדבר הזה של הכנעה וענוה, שזוהי המידה של משה רבינו – **״וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה״** (במדבר יב, ג);

כי בארץ ישראל יש את הכח הזה שהגשמיות תתבטל לגמרי, ואדם זוכה להסתכל רק על הרוחניות, וממילא הוא בטל ומבוטל לגמרי!

ממשיך משה רבינו בדבריו הקדושים: **"וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא אִם רָעָה"** – אפילו אם אדם חושב שיש משהו רע, קרה לך משהו רע בחיים, עבר עליך משהו, ואתה חושב שזה רע, אבל בארץ ישראל, מרוב גילוי אלקות שמאיר בה, אתה מבין היטב אשר **"הֲטוֹבָה הִוא"** אפילו **"אִם רָעָה"** – אם זה נראה לך כדבר רע... בארץ ישראל אדם יכול לזכות לכזאת השגה של **"גם זו לטובה"**, ו**"כל מה דעביד רחמנא, לטב עביד"**!

זה מה שמשה רבינו רצה, שהם יכנסו לארץ ישראל ויראו את כל זה, שיזכו לעשות טעימה מכל זה, וגם ילהיבו את כולם – **"חבר'ה, אתם יודעים מה יש בארץ ישראל? אל תסתכלו על שום גשמיות, תסתכלו על הקדושה – להיכן אנחנו נכנסים!"**... ולזה משה רבינו רצה להכין אותם – שידעו את הלימוד הזה, ולא יבואו לידי טעות ח"ו, שידעו עם ישראל ידעו שעכשיו מתחיל ענין חדש והנהגה של חיים רוחניים לגמרי!

וזה מה שסיים משה רבינו להגיד להם: **"וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם רָזָה"** – אפילו שהיא נראית 'רָזָה' בעיניים גשמיות, באמת היא 'שְׁמֵנָה'! מלאה עם אלקות! **"הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ אִם אַיִן"** – ופה מונח הסוד: משה רבינו אמר להם: **תסתכלו היטב האם יש שם צדיק!** וכמו שרש"י אומר: **"הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ – אִם יֵשׁ בָּהֶם אָדָם כָּשֵׁר"**; כי **"עץ דא צדיק"** (תיקוני זוהר, כא.); אומר להם משה רבינו: **'תסתכלו היטב האם יש שם צדיק, ותבינו שהצדיק חי שם ממש בדוגמת חיים עליונים – בשמים!'...**

ומובא בדברי חכמינו הקדושים, שמשה רבינו כיוון בזה על איוב – שהוא האדם הכשר שבארץ ישראל, והנה לא מזמן סיימנו ספר איוב בסדר לימוד הנ"ך, וראינו מה עבר על איוב – נורא ואיום... **אבל הוא החזיק מעמד!** אילו יסורים עברו עליו רח"ל, אבל הוא החזיק מעמד! החברים שלו רצו לנחם אותו וכו', והעיקר שהוא זכה להחזיק מעמד! ולבסוף הוא זכה לחזור לפי–כמה וכמה מה שהיה לו – ילדים, כסף, עשירות, **הכל!** ואיתא במדרש, שהוא היה האיש הכשר שעליו נאמר **"הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ אִם אַיִן"**, ובו רמוז כל הסוד האמור: **"הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ"** – צדיק, **"אִם**

אַיִן״ – שהוא בטל ומבוטל לגמרי, בבחינת **׳אַיִן׳**!

ומה יתקיים על–ידי–זה? **״וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ״**; **׳וְהִתְחַזַּקְתֶּם׳** – תקבלו התחזקות, זה הלימוד של רבינו! **אדם צריך להתחזק בכל עניני החיים, לא משנה מה עובר עליו, תמיד לקבל התחזקות!** **׳וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ׳** – זה **״פרי הארץ״**! זה מה שגדל בארץ ישראל! שאתה נכנס למקום שבגשמיות נראה כמו כל הארצות, אבל יש פנימיות אחרת לגמרי, ומזה תקבל התחזקות!

זו היתה הכונה של משה רבינו לשלוח את המרגלים לארץ ישראל, שיבואו ויגידו לעם ישראל: **׳אתם יודעים לאן אנחנו נכנסים עכשיו? איזה אור! איזו אלקות!׳**... וכל זה כדי להלהיב אותם על קדושת הארץ...

וזה מה שאמר הקב״ה למשה רבינו: ״שְׁלַח לְךָ׳ אֲנָשִׁים״, אומר רש״י: **׳לְךָ, לְדַעְתְּךָ׳**; כלומר: **תשלחו אנשים ׳לְדַעְתְּךָ׳ – עם הכח שלך!** משה רבינו הוא הרבי והמנהיג של עם ישראל, והקב״ה אומר לו: ״שְׁלַח לְךָ׳ אֲנָשִׁים״ – תראו שהם ילכו בהתקשרות **אליך**! שהם יבינו שכמו שהצדיק – משה רבינו – בחיצוניותו הוא ככל אדם, כן ארץ ישראל, בחיצוניותה היא ככל הארצות, **אבל יש פנימיות!**

מסופר, שפעם אחד מאנשי שלומינו דיבר מהגדולה של ר׳ נתן – שהיה צדיק גדול וכו׳, והיה שם איזה לץ שאמר לו: ״מה אתה מדבר איתי מר׳ נתן? אני ראיתי אותו אוכל אטריות עם גבינה״... ענה לו אותו אחד מאנשי שלומינו בחוכמתו: **״ומה אתה חושב, שמשה רבינו לא אכל אטריות עם גבינה?!״**... רק מה? האטריות וגבינה שר׳ נתן אכל – זו אכילה אחרת לגמרי... וכמו שמובא בליקו״מ ח״א סי׳ ע״ה, שהצדיק אוכל עם הניצוצי אלקות שיש בתוך המאכל, שזה האותיות וכו׳, וכן אכילת משה רבינו – כמובן – זה אמנם אטריות עם גבינה, אך זו עבודה קדושה וגבוהה מאד... **ובזה שאתה אומר ׳ראיתי אותו אוכל אטריות עם גבינה׳, זה לוקח משחו מקדושתו?!...**

זהו שהקב״ה אומר: **״שְׁלַח לְךָ׳ אֲנָשִׁים״ – ׳לְדַעְתְּךָ׳**; שהם יבינו היטב: אתה צדיק הדור – משה רבינו המנהיג של עם ישראל – אבל בחיצוניות ככל אדם, וכי אם אתה הצדיק של הדור זה אומר שיש לך כנפיים שאתה עף לשמים?... אכן, היו זמנים שמשה רבינו היה בשמים, אבל למשה רבינו היה את הכח הזה שהוא ירד **״מִן הָהָר אֶל**

הָעָם" – הוא תמיד היה מתחבר עם נשמות ישראל, הוא ירד לעם ישראל, ותמיד ידע איך ללמד אותם, לקרב אותם, להעלות אותם!

וזהו "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים" – אומר הקב"ה: 'לְדַעְתְּךָ' – תשלח את האנשים האלו, שהם אנשים חשובים, וילכו "לְדַעְתְּךָ" – יבינו את הסוד הזה שרבינו גילה שם בתורה קט"ז, שארץ ישראל והצדיק זה אותו דבר! **אל תחשבו שתראו מבחוץ שהצדיק הוא שונה משאר אנשים – הוא לא אוכל אטריות עם גבינה... לא אוכל כלום... הוא צם... לא!** אכן, כשמשה רבינו היה בהר ארבעים יום וארבעים לילה, הוא זכה לדבר כזה – הוא היה 'מובחר האנושי', וזכה שלא לאכול ארבעים יום וארבעים לילה, אבל בדרך כלל משה רבינו היה אוכל, היתה לו אשה, היו לו ילדים, והוא ידע איך לרדת "מִן הָהָר אֶל הָעָם" – הוא עסק עם כל עם ישראל...

נמצא א"כ, כשאומר הקב"ה "שְׁלַח 'לְךָ' אֲנָשִׁים", היינו שהם ילכו עם השכל 'שלך', יבינו מה זה 'צדיק', איך שיש אפשרות להיות כאן בזה העולם, לחיות כמו בן אדם, להתחתן, להביא ילדים, לחנך אותם, לפרנס אותם, ויחד עם כל זה – להיות דבוק בהקב"ה!

בעניין פרנסה, אדם יכול לחשוב: 'מה רוצים ממני? אני לא צריך את העול הזה... אשב בפינה שלי, וצריך פרנסה? זה לא הדאגה שלי... שאשתי תדאג על הפרנסה, אחרים ידאגו לי'... אבל הקב"ה נתן לנו את התורה, ובה מסר לנו שיש אפשרות להעלות את הכל אל הקדושה, וכמאמרם ז"ל (אבות ב, ב): "יָפֶה תַּלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ"; וכן אמרו (שם ג, יז): **"אִם אֵין תּוֹרָה אֵין קֶמַח"**; יש אפשרות לשניהם ללכת ביחד! זאת לא סתירה! **אדם יכול להיות מתמיד עצום, לטייל בכל מקומות התורה, וגם הוא מרוויח פרנסה! אין בזה שום סתירה!**

זאת ידעו תמיד בין אנשי שלומינו: **אלו שהיה לחם איזה עסק בפרנסה, למדו 'פי–עשר' מאברך פשוט שלומד בכולל!** מי שמכיר קצת איך הולך בכולל – האברך נחשב "לומד בכולל", והנה הוא מכין כום קפה... והנה פלאפון... הנה עוד כום קפה... עוד איזו שיחה... בין כך ובין כך לומד קצת... **משא"כ אדם שהוא רציני, אז אפילו שהנה הוא צריך לעבוד, ויש לו 'מעמד פרנסה', אבל אצלו חשובה כל דקה! בנסיעה לעבודה ובחזרה הוא תופס לימודים, הנה יש הפסקה – הוא מנצל את זה, והוא מספיק הרבה יותר**

מאברך שיושב בכולל: נמצא אשין בזה שום סתירה: זה 'כולל' ש'כולל את הכל': כולל את הלימוד, כולל את הפרנסה, כולל את הכל: וממילא כל הבית הוא בית של גן עדן, כי אין שום סתירה... ואת זה אדם צריך להחדיר תמיד בדעתו: אין שום סתירה בין שמים וארץ: הכל מתחבר ביחד:

אבל בשביל זה צריכים את הלימוד של הצדיקים... כי אחרים יתנו לך כל מיני לימודים של דופי – 'מה פתאום? מה אתה חושב? אין דבר כזה... אלמד אותך כל מיני עניינים של פרישות'... והוא מראה לך הוכחה – 'כך כתוב בספר'... **אבל תתבונן מי כתב את הספר הזה? כתב את זה בן אדם שהוא בעצמו לא מתחיל לדעת בין ימינו לשמאלו: אדם חושב שהוא כבר הגיע למה שהוא צריך, והוא כבר מוכן לזה, והוא כותב וכבר מדפים... מי אתה?! מה אתה?!**

מובא בגמרא (שבת לג.): **"סימן לעבירה – הדרוקן"**; 'הדרוקן' זה סוג של איזו מחלה, ה' ישמור, אז הגמרא אומרת שסימן על אדם שיש לו את זה – זה בא ממשהו בנפשו. צדיקים אמרו על זה, דהנה באידיש **'דרוקן'** פירושו **'להדפים'**, יש בני אדם שרוצים להתפרסם, אז הם כבר מדפיסים כל מיני דברים שעולים בדעתם – שזה 'הדרוקן', 'דרוקין', אז זה סימן ה"י לעבירה... כי הוא רוצה להראות בזה "הנה הדפסתי דבר כזה"... ויש גם את התמונה וכו'... אבל אדם צריך לדעת: **כל הלימודים וכל התורות, הכל זה 'איך מחברים רוחניות ונשמיות ביחד': זה כל העניין של לימודים קדושים שרוצים להדפים ולזכות את הרבים:** רוצים להדפים? לעשות ספר? צריך להיות בבחינת (הושע ב, א): **"וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם"** – אומר רבינו: הספר צריך להיות **'כְּחוֹל הַיָּם'**; כמו חול הים שעושה ההבדל בין הים ליבשה, כך הספרים שכותבים ומדפיסים – הכל כדי להראות איך שכל העולם הזה הוא הכנה אל ה'**ים**' – שזה "ים החכמה", ואדם מכין את עצמו מקודם לזה, והוא יודע איך לקשר את כל זה בימי חייו! **אלו הם הלימודים של הצדיקים:**

ואיתא בזוהר הקדוש, שזו היתה הבעיה של המרגלים, שהנה המרגלים היו נשיאים, וכמ"ש **"רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה"** – היו צדיקים גדולים ואנשים כשרים, והנה הם ראו, שכשיכנסו כולם לתוך ארץ ישראל, מחמת שיש בארץ ישראל כזאת קדושה גבוהה, כולם

יוכלו להגיע למדרגתם! ואת זה הם לא רצו...

אבל אצל רבינו אנחנו רואים את ההפך מזה. רבינו אמר פעם: **״אני יכול לעשות מכם צדיקים כמוני ממש״**; נמצא שרבינו לא פחד שיקחו לו את ה׳ביזנעס׳... אלא אדרבה, שיהיו כולם צדיקים! ״וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים״! ואדם שבאמת זוכה להתקרב לרבינו הקדוש ולצדיקים הקדושים, **הוא באמת נהפך למהותם!**

וגם על העניין הזה – יש תורה של רבינו ז״ל בעניין פרשת השבוע (ליקו״מ ח״א סי׳ קכט), על הפסוק שאמרו המרגלים על ארץ ישראל: ״אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ״; מגלה רבינו במעלת ארץ ישראל, שיש לה אפשרות ׳לאכול׳ את האדם, כלומר – שאדם יהיה נאכל לקדושת ארץ ישראל – לאמונה, לתפילה, לנימים שטמונים בתוך גשמיות הארץ! וכמובן, מדובר בדרך רוחנית, שיש פה בארץ ישראל ענין של ״אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ״...

וזה ההפך ממה שכתוב (ויקרא יח, כח) ״וְלֹא תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם״ – **אדם שהוא בארץ ישראל, והוא לא נוהג ביראת שמים, בצניעות, בכל הדברים שצריכים – ארץ ישראל מקיאה אותו! פולטת אותו!** הנה הוא חושב שהוא ׳על הגובה׳... הוא יסדר עניינים... הוא יגיד מי ׳בעל הבית׳... והוא עושה כל מיני דברים שחושב שהוא ׳מסדר׳ אחרים, והוא ׳בעל דעה׳, אבל הוא לא מבין שארץ ישראל פולטת אותו! מקיאה אותו! **ולבסוף לא ישאר בידו כלום!** ולא תמיד זה דבר שנראה לעיניים, כי רואים אנשים כאלה שלכאורה עולה בידם, אבל באמת לבסוף לא נשאר מאומה...

זוהי הקדושה של ארץ ישראל, שהיא ״אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ״ – אומר רבינו: ארץ ישראל אוכלת את האדם, מהפכת את האדם לרוחניותה!

ואומר רבינו שם, שכך הוא אצל הצדיק [זה מאד קשור לתורה קט״ז, שגם בה משווה רבינו בין ארץ ישראל לקדושת הצדיק]: אתה בא לצדיק – הצדיק יאכל אותך, ׳מה... הצדיק יאכל אותי?... אני מפחד׳... **אתה זוכה להיות נאכל להצדיק!**

מי שזכה ללמוד את הקדמת הזוהר הקודש [בסדר הלימוד שזכינו להתחיל], ראה את המסופר שם, שהגיע איזה צדיק לתלמידי ר׳ שמעון, והוא לא רצה לגלות מי הוא... ואפילו ששאלו

אותו ׳תגיד, מי האבא שלך?׳ הוא התחמק. עד שהם ענו ואמרו לו: ׳אתה הבן של רב המנונא סבא!׳... והנה ׳נונא׳ בתרגום זה ׳דג׳, ואמרו לו: ׳אתה הבן של הדג הגדול, שהוא הדג הגדול שבולע את כל הדגים הקטנים [כדרך הדגים הגדולים, שבולעים את הקטנים], ואח״כ הוא פולט אותם ליבשה!׳... כך כתוב שם בזוהר.

ולענייננו זה מובן מאד, כי זה סובב והולך על הצדיק הגדול, שהוא בולע את האדם, ומה קורה לאדם? הוא מרוסק בפנים?... לא ולא! יונה הנביא, כשנבלע בתוך הדג – הוא לא התרסק שם... הוא צעק שם להקב״ה ״**מִמְּעֵי שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי**״ – אילו תפילות הוא עשה בבטן של הדג הזה! עד שהדג פלט אותו, והוא הגיע לדברים גדולים...

זה פירוש הכתוב שם בזוהר, שאמרו לו ׳אתה הבן של רב המנונא סבא, שהוא הנונא הגדול שבולע את כל הדגים שבים, ופולט אותם ליבשה׳... **כלומר, שחנה זכית והיית כבר בבטן של הצדיק, וכבר קיבלת מוח אחר לגמרי... היית קצת בתוך הצדיק, עכשיו כשאתה יוצא משם – אתה ענין אחר לגמרי...**

זה פירוש של ״**אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ**״ – הן ארץ ישראל והן הצדיק; אתה בא אל הצדיק, והוא אוכל אותך, ומה הכוונה ׳**אוכל אותך**׳? הוא מכנים בך את הלימודים שלו, עד שאתה נהפך לחלק ממנו! ומה קורה איתי? איפה אני?... **אל תדאג, האו יפלוט אותך, אבל כשהוא יפלוט אותך – אתה לא תכיר את עצמך... פתאום יש לך כבר כיסופים אחרים... ׳אף פעם לא ידעתי מה זה ללמוד תורה, מה זה להתפלל עם התלהבות, מה זה להנהיג בית, מהו ״שלום בית״, לא ידעתי מכל הדברים האלו׳**; הוא מתחיל ענין אחר... **זה בגלל שהצדיק בלע אותך, והכנים בך אמונה! ׳בלע׳** זה כמספר ׳**אמונה**׳, הוא הפך אותך לאמונה, ועכשיו אתה כבר עומד על רגליך, ואתה בן אדם אחר לגמרי...

והעיקר – תזכור תמיד להיות מקושר! ואם אתה רוצה עוד להתעלות – אז תגיע עוד הפעם, ועוד הפעם הצדיק יבלע אותך, ותזכה להגיע לעוד דברים יותר יפים... אבל אם לא, אומר רבינו, אתה בא עם כל מיני ליצנות, ספיקות ובלבולים – ׳מה זה צריך להיות׳... הצדיק רק רואה אותך, ותרצה להיכנס בתוכו, הוא יפליט ויקיא אותך... ׳לך, מה אתה רוצה?... מה אתה מחפש

כאן?... אני לא צריך כאלו סעודות'... **משא״כ אם אדם בא באמת, עם ההכנעה האמיתית – 'צדיק, רבי, תבלע אותי!'... אזי כשיגיע הזמן באמת תצא, אבל כשתצא – אתה תהיה כבר בריה אחרת לגמרי...**

ועל המרגלים כתוב בזוהר, שהם ראו כשעם ישראל יכנסו לארץ ישראל, כולם יהיו קדושים – "**וְעַמְּךָ כֻּלָּם צַדִּיקִים**", ורק הם רצו להיות '**רָאשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**'... וזאת אדם צריך לדעת, שאם יש לו איזו ראשות, איזה כח להשפיע על נשמות ישראל: '**אם צריכים, אני פה, אני רוצה לעזור**'... וכי אני צריך להיות הכל?! שיהיה לי את ההתנשאות הזאת?! שאני צריך להיות על הגובה?!... אני רוצה לקרב את כולם! שכולם יזכו להרגיש את הקדושה, וכמו שאמר רבינו "**כמוני ממש**"! והלוואי שנזכה! **כי אדם שזוכה באמת להתקרב לרבינו – הוא נעשה חלק מרבינו, ובאיזו בחינה שייך "כמוני"!**

אבל הנה אדם מפחד – וכי כולם יהיו צדיקים?... ומה יהיה איתי?... מה יהיה עם הביזנעס שלי?... וזה מה שכתוב בזוהר, שהם אכן ראו שיש בארץ ישראל כזה כח גדול, ולכן לא רצו שכולם ייכנסו... ומשה רבינו רצה שהם יכנסו, והקב״ה אמר לו "**שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן**" – תגלו איך שיש פה ענוה, '**הכנעה**', ביטול, שלא יחפשו שום דבר אחר, רק יסתכלו על הרוחניות! ואפילו אם רואים את הענקים, מה אתה מפחד מהם?... מה זה ענקים?... **הענקים האלה הם בשביל שתראה ותבין איך שאתה כלום!** ואל תסתכל על גשמיות – אתה רואה ענקים, מה אתה מפחד?!.. ה' איתנו! וכמו שיהושע וכלב אמרו: "**סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַה' אִתָּנוּ אַל תִּירָאֻם**" – אל תפחדו! למה צריך לפחד מענקים?!...

אבל זה קורה מיד כשאתה מגיע לענווה פסולה – "**וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיינוּ בְּעֵינֵיהֶם**", מה פתאום נעשית כזה '**חגב**'?... הסוד של 'חגב' מוסבר בליקו״מ ח״א סי' ס״ד, ומפרש רבינו עפ״י התרגום של 'חגב' – 'קמצא', ואומר רבינו שזה ענין של "חלל הפנוי", שהוא מקום מאד מאד מסוכן אם אין לאדם את ההקדמות הנכונות, זה מקום הנראה כפנוי מאלקות, אבל אין דבר כזה! הכל אלקות! רק מבחוץ זה נראה ככה... וזה ענין של ארץ ישראל, שמצד החיצוניות זה נראה כמו כל המקומות כולם, אבל בפנימיות – הכל אלקות... זה ענין של 'חגב' – ענין של זה "חלל

הפנוי", אבל הם אמרו "**וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיינוּ בְּעֵינֵיהֶם**" – פתאום אדם נופל כמו 'חגב'... כי אומר רבינו שם, ש'חגב' "לבושיה מיניה וביה" – הלבוש שלו והעור שלו זה דבר ביחד, וזה דבר שאי אפשר להבין... כך הטבע של חגב, שהעור שלו לא מחזיק את הפנימיות שלו, ואומר רבינו שזה הסוד של "חלל הפנוי", שמצד אחד פנוי מאלקות, ומצד שני – יש בו גם אלקות!

זה היה הניסיון של המרגלים, וכל התשובה וכל החיזוק היה ע"י כלב בן יפונה ויהושע בן נון, שהם זעקו "**עָלֹה נַעֲלֶה**" – 'בכח הצדיקים אנחנו נעלה! אל תפחדו!'... יהושע בן נון, תלמיד אמיתי של הצדיק – משה רבינו – מסר נפשו, הוא "לא מש מתוך האהל", כלב בן יפונה הלך לקברי אבות להתפלל לאבות הקדושים 'תצילו אותי מעצת המרגלים', ואכן הם **נצלו!** הם נצלו ונכנסו לארץ ישראל, ולא רק 'נכנסו', אלא יהושע בן נון קיבל את ההנהגה, והוא זה שהכנים אח"כ את עם ישראל לארץ ישראל [אלו שלא נגזר עליהם הגזירה של המדבר].

אלו הם כמה לימודים שאנחנו יכולים להוציא מפרשת השבוע לעובדא ולמעשה, שנשתוקק לפנימיות ארץ ישראל, נבקש את הקב"ה: "**רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַטְּעִים אוֹתִי אֶת הַטַּעַם הָאֲמִתִּי שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל! הַכְנָעָה, עֲנָוָה! שֶׁאֶזְכֶּה לִהְיוֹת מְקֹרָב לַצַּדִּיקִים, לִהְיוֹת נָאֶכָל עַל–יָדָם! "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ" – שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹכֶלֶת אוֹתִי, וַאֲנִי מוּכָן לִהְיוֹת נָאֶכָל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל! לִהְיוֹת נָאֶכָל לַצַּדִּיק!**"... ואז אדם זוכה שיש לו חיים טובים, הוא יודע איך לקשר את כל הנשמיות שלו לרוחניות!

בחור או בחורה צריכים למצוא שידוך, מוסרים את עצמם להקב"ה, לא עושים בררנות וכל מיני חשבונות שונים, אלא מתחתן לשם שמים! וכן בכל העניינים – אדם צריך להביא פרנסה לבית, וחושב 'אני אעשה?... מה אעשה?... איני יודע'... רבינו סיפר "מעשה מביטחון" – כל יום היתה לו פרנסה חדשה! פה הוא תיקן איזה תיקון, ושם שיפץ איזה שיפוץ, והנה עשה משהו אחר... כך סיפר רבינו – בכל יום משהו אחר! כי בכל פעם המלך שינה – "מהיום אסור לעשות את העבודה הזאת והזאת", אז הוא מפוטר מהעבודה כל יום... '**אני אמצא עבודה חדשה!**' וכך היתה לו פרנסה... הוא לא פחד כלל! כי אדם יודע איך לקשר ולהעלות את הכל לרוחניות – 'הייתה לי ירידה? אהפוך אותה

לעלייה!'... והוא יודע שזה לא סתירה לשום עבודה מעבודת ה', אדרבה! אני אלמד, אתחזק מאד בתפילה, בתורה, מצוות ומעשים טובים, וכך יהיו לי חיים טובים...

שנזכה להכנים בעצמנו הלימודים הקדושים של רבינו, ונזכה לחיות חיים טובים ושמחים, ונזכה להיגאל מכל הקטנות שלנו, ומכל הגלות שלנו, ונזכה לקבל פני משיח צדקנו!

.

זכות הדפסת והפצת הגיליון

לעילוי נשמת האישה הכשרה הצדקת
חינקא חיה באבא בת רבי אברהם דוב ע״ה, ולע״נ הרה״ח ר׳ בנימין ביניש בן ר׳ יחזקאל שרגא נ״י ולעילוי נשמת מיכל רונית ע״ה בת שרה ויצחק.

להצלחת בנימין בן אהרן נ״י וכל משפחתו ולהצלחת כל התורמים והעוסקים במלאכת הקודש שיחיו.

ולרפואתם המהירה של
נתן יחזקאל שרגא בן חינקא חיה באבא נ״י
הילד ישי בן סילקא יעל נ״י
ולרפואת צוריאל בן סגולה סיגלית נ״י
נעמי מרים בת חוה תחי׳
סילקא יעל בת אביבה תחי׳
משה בן אירן נ״י
מלכה בת רעות תחי׳

ולע״נ ר׳ שלמה חנוך חרש ז״ל בן ר׳ ישראל משה, האשה ליאת שרה בת מרדכי ע״ה, ר׳ יעקב דוד בן אברהם ז״ל, מרת איטה בת הירש, האישה הכשרה מרת חנה בילא בת ברוך ע״ה. ולעילוי נשמת הדסה שולמית בת יצחק מנחם שיבלטי״א. לע״נ אליעזר שלמה ז״ל בן בנימין שיבלחטי״א. לע״נ אהרן בן שלמה ז״ל, לע״נ הילד יהונתן ז״ל בן אושרה דינה תחי׳ ולע״נ סיוון בת אליהו ע״ה

ניתן לקבל מידי שבוע במייל את הגליון ״אשי ישראל״ בכתובת
3070817gm@gmail.com
להצטרפות לרשימה התפוצה

לתרומת עבור העלון לרפואה הצלחה וכדו׳ ניתן לפנות לטלפון: 052-7691732